

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Sreda, 28. avgust 2013

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–5	Komentar je fragmentaren in večinoma nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja besedila. Očitno je, da kandidat dela ne pozna. Prav tako gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za celovit komentar.
6–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, razumevanje izbranega dela je omejeno, razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume, vendar na nizki ravni, saj je njegovo poznavanje dela zelo površno. Čeprav je še veliko nerelevantnosti, se odgovor deloma nanaša na dani odlomek; deloma je lahko tudi parafraza odlomka. Vpeljano je nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Odgovor je pogosto preprost opis filozofskega problema iz odlomka ali morda celo preprosta obnova celotnega dela. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta bolj opisna. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo tudi razume. Naloga ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi; odgovor je večinoma relevanten, toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo dobro pozna in dobro predstavi vsebino, ki se navezuje na odlomek.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Kandidat obravnava delo v celoti pozna in razume, filozofski problem iz odlomka umesti v kontekst dela; razlaga in argumentacija sta jasna in razumljiva, temeljni pojmi so opredeljeni. Kandidat pozna celotno delo, razume bistvene filozofske probleme, ki jih delo, zlasti pa navedeni odlomek odpira, in ga tudi razlaga v tem okviru. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče napake v izpeljavi ali nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo zelo dobro pozna ter zna dobro razložiti in razčleniti temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Dober odgovor z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno črto razlage in argumentacije, upošteva (vsaj implicitno) tudi drugačne poglede. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom, ki je v besedilu razvit. Vstopa v dialog z avtorjem dela ter razvija in utemeljuje tudi svoja stališča. Avtorja lahko obravnava tudi širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito obravnava vse vidike danega odlomka in ponekod celo vstopa v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

(Gre samo za okvirna navodila, za pravično ocenjevanje pa je nujno, da ocenjevalci vnaprej obnovijo svoje poznavanje nadržbnosti besedila, saj je prav to bistvena odlika ene vrste komentarjev.)

Naloga	
1	<p>Platon: Država</p> <p>Po Platonovem mnenju je pravo spoznanje čisto razumsko oziroma čisto pojmovno spoznanje, ki ne vsebuje elementov čutnega izkustva. Čutni podatki lahko razum le spodbudijo k delovanju, niso pa del vsebine spoznanja resnice. Resnično bivajoče so ideje, ki so večne in nespremenljive ter ontološki temelj vseh opaznih in telesnih stvari. Platon svojo podobo stvarnosti utemeljuje z razumnimi razlogi, denimo z vlogo matematičnih idej v spoznanju in stvarnosti.</p>

Naloga	
2	<p>Aristotel: Nikomahova etika</p> <p>Odlomek govori o zaključku Nikomahove etike, v katerem Aristotel razkrije, kaj je zanj srečnost oziroma najvišje dobro. Le-to izenači z razglabljanjem, ki izpolnjuje vsa v predhodnih poglavjih zapisana merila srečnosti. Je končni smoter, ki si ga želimo izključno zaradi njega samega in ne zaradi nekega višjega smotra. Je dejavnost v skladu z vrlino, ki nam zagotavlja najvišje užitke, hkrati pa je plod sodelovanja npravstvene in razumske vrline.</p>

Naloga	
3	<p>Descartes: Meditacije</p> <p>V odlomku Descartes dokazuje obstoj telesnih substanc in vrsto njihovih lastnosti. Obstoj telesnih substanc dokazuje s pomočjo, prvič, dobrote Boga, in drugič, vsiljivosti prepričanja, da ideje telesnih stvari izvirajo iz teles samih. Če bi bil namreč vzrok nekaj drugega kakor sama telesa, na primer Bog, Bog ne bi bil dober, temveč varljiv in potemtakem zloben. Ker pa je Bog nujno dober, to pomeni, da telesne substance obstajajo. Podobno dokazuje obstoj geometrijske oziroma prostorske narave teles.</p>

Naloga	
4	<p>Nietzsche: H genealogiji morale</p> <p>Nietzschejevemu učitelju Schopenhauerju je volja do življenja negativna, ker prinaša trpljenje in bolečino. Bistvo volje je namreč hoteti, a hotenje ni nikoli dokončano, nikoli se docela ne izpolni, zato jo mora človek skozi asketizem zanikati. Nietzsche optimistično vidi na mestu volje do življenja voljo do moči, ki je pozitivna, vodi do radosti, uspevanja v življenju, naj jo človek čimbolj goji in stopnjuje, jo kar najbolj razvija, šele tedaj mu bosta neizogibna trpljenje in bolečina v slast in bosta del uspevanja. V nadčloveku se bo volja do moči stopnjevala do vrhunca, se zavedala same sebe. Nadčlovek naj postane smisel, ki bo vodil stran od Schopenhauerjevega pesimizma, stran od dekadence modernega človeka, stran od nihilizma, do katerega je pripeljala tradicionalna morala. Zaradi tega novega cilja Nietzsche preiskuje ne zgolj izvor morale, marveč samo vrednost morale.</p>

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–5	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Skorajda nikjer ni mogoče opaziti seznanjenosti s filozofske problematiko.
6–10	V odgovoru še vedno prevladuje fragmentarnost, če pa že ima zaokroženo zgradbo, je ta le delna in polna miselnih preskokov. Razumevanje danega problema je zelo omejeno. Razvitih je sicer nekaj relevantnih poudarkov, vendar so obrobni. Odgovor je nejasen in pretežno nerelevanten. Temelji na opisih, morebitni argumenti so le nakazani in nerazviti. Kandidatovo poznavanje filozofskih problemov je skromno, fragmentarno in zelo omejeno. Skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so nenatančne in večkrat napačne. Pri odgovoru gre torej največkrat zgolj za obnavljanje drobcov najbolj elementarne šolske snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključnost), vendar sta uvod in zaključek slabo razdelana. Nekatere izpeljave in utemeljitve so že lahko jasne, pogosto pa je odgovor težko razumljiv, tudi zaradi preskokov v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne razčleni. Naloga je večinoma opisna, kadar pa kandidat argumentira, je utemeljitev skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže samo osnovno seznanjenost s filozofske problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, esejistična zgradba je s formalnega vidika dobra; uvod razloži problem in sklep je vsaj praviloma izpeljan iz naloge. Zgradba odlomkov je zvečine dobra. Ponekod so še preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno filozofske terminologijo, ki je večinoma relevantna za obravnavani problem. Vendar so pojmi pogosto preprosto sprejeti kot samoumevni, njihova analiza je bolj obrobna, prav tako je v zametkih že mogoče zaznati povezovanje ustreznih pojmov. Kandidat opis in razlago dopolnjuje z argumenti, vendar so "šolski" in predvidljivi, lahko so tudi zgolj opis znanih argumentov. Kandidat predstavi več pogledov, vendar pa protiargumentov še ni ali so zgolj nakazani. Je pa opaziti poskus analize nekaterih pojmov in podmen vprašanja ter prav tako zametke logičnega povezovanja pojmov, iskanja utemeljenih rešitev problemov in vrednotenja nekaterih posledic rešitev. Esej izraža solidno splošno seznanjenost z ustrežno filozofske problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar argumentacija in analiza pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	<p>Esejistična zgradba je s formalnega in večinoma tudi vsebinskega vidika dobra. Uvod in zaključek sta jasna, jedrnata in relevantna, izpeljave in utemeljitve so skladne in razumljive, posamični odlomki so največkrat smiselno zaokrožene celote in so pogosto med seboj dobro povezani. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume in to razumevanje dobro izrazi skozi celotno strukturo eseja. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema. Nekaj vpeljanih pojmov se kaže kot filozofsko problematičnih, večkrat je mogoče zaslediti njihovo analizo in vzpostavljanje logičnih zvez med njimi. Nasploh v eseju že prevladuje argumentacija pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna.</p> <p>Iz odgovora je razvidna zelo dobra splošna seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Vendar se kandidat že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.</p>
20–22	Zvečine odlično
	<p>Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta ustrezna.</p> <p>Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.</p>

Dodatna navodila za esej

(Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko tudi čisto drugačen esej, če je le povezan z naslovom.)

Naloga	
1	<p>Razpravljajte o trditvi: Ker je vsak dogodek v svetu povzročen z nekim vzrokom, človek nima svobodne volje.</p> <p>V trditvi je zanikanje svobodne volje utemeljeno z načelom splošne vzročnosti. Sprejetje načela vzročnosti je seveda treba utemeljiti. Utemeljimo ga lahko bodisi z apriornim dokazovanjem kot racionalisti (za katere ima status apriornega načela spoznanja in konstitutivnega elementa stvarnosti) bodisi se opiramo na aposteriora (empirična) spoznanja naravoslovja in psihologije. Poleg vprašljivosti teh utemeljevanj se zastavlja tudi vprašanje, ali nasprotni razlogi v prid stališča o obstoju svobodne volje vendarle niso tehtnejši od utemeljitev splošnega determinizma.</p>

Naloga	
2	<p>Razpravljajte o trditvi: Smisla našega življenja ni mogoče najti, temveč ga moramo sami ustvariti.</p> <p>Če je smisel našega življenja dan od boga ali po naravi, moramo samo ugotoviti, kakšen je in živeti v skladu s tem. Eksistencialistični pogled na to vprašanje pa človeku odvzame vsako nesprenemljivo bistvo in trdi, da je človek povsem svoboden. To povzroči, da ni vnaprej danega smotra, ki bi ga moral v svojem življenju uresničiti.</p>

Naloga	
3	<p>Razpravljajte o trditvi: Lastnosti duha ne moremo omejiti na možganske procese, zato je duh posebna substanca.</p> <p>Gre za implicitno dualistično stališče, ki v svojem dokazovanju substancialne različnosti duha in telesa uporabi Leibnizev zakon: če med opisom neke lastnosti duha in nobeno od lastnosti telesa ne moremo najti logične zveze, se opisa nanašata na različne lastnosti, zaradi česar pripadata različnim stvarjem oziroma substancam. Materialisti nasprotno dokazujejo, da je to, prvič, logično zmotno sklepanje, in drugič, da domnevno duševne lastnosti lahko omejimo na lastnosti teles.</p>

Naloga	
4	<p>Razpravljajte o trditvi: Resnično prepričanje postane vednost šele, ko znamo tudi dokazati, da je prepričanje resnično.</p> <p>Trditev izhaja iz opredelitve, da je vednost utemeljeno resnično prepričanje. Samo dejstvo, da je neko prepričanje resnično, še ne pomeni, da tisti, ki ima tako prepričanje, nekaj tudi ve. Šele če zna pokazati, kaj trditev dela resnično, v resnici ima vednost.</p>

Naloga	
5	<p>Razpravljajte o trditvi: Razum lahko pomaga pri utemeljitvi spoznanj, vendar sam ne more biti vir spoznanj.</p> <p>Razum potrebujemo pri razmišljanju o naših spoznanjih, zato igra pomembno vlogo pri utemeljitvi spoznanj. Vendar pa sam na sebi ne more privedi do spoznanj, pravijo empiristi, češ, da vsa spoznanja izvirajo iz izkustva. Nasprotno pa racionalisti trdijo, da je razum lahko vir spoznanj.</p>

Naloga	
6	Razpravljajte o trditvi: Ker ne moremo nikdar biti povsem gotovi, da so naša prepričanja resnična, nam je dostopno le mnenje, ne pa tudi vednost.
	Trditev zadeva vprašanje vsebine pojma vednosti in problematizira zlasti zvezo med resničnostjo in utemeljitvijo prepričanj. Če sprejmemo Platonovo trditev, da je vednost resnično upravičeno prepričanje, se zastavlja vprašanje, kakšen je odnos med utemeljitvijo in resničnostjo prepričanja. Platon trdi, da prepričanje pridobi lastnost vednosti izključno tedaj, kadar utemeljitev zagotavlja resničnost prepričanja. Empiristična zahteva je manj stroga, saj je z empirističnega stališča za vednost dovolj, da vsebini prepričanja pripisujemo resničnost, ki je onkraj razumnega dvoma.

Naloga	
7	Razpravljajte o trditvi: Če egoizem razumemo kot skrb zase, egoizem ne nasprotuje pomoči drugim, temveč je pogoj, da jim lahko pomagamo.
	Zdravorazumski pogled vzporeja egoizem in altruizem: egoizem je skrb samo zase, altruizem pa skrb za druge. Vendar se zastavlja vprašanje, kako lahko preživi tisti, ki skrbi samo za druge, zase pa sploh ne. In tudi vprašanje, ali je altruist tisti, ki drugim vsiljuje svojo pomoč, čeprav je v resnici ne potrebujejo. Zdi se, da je odnos med subjektom in drugimi nekoliko bolj zapleten.

Naloga	
8	Razpravljajte o trditvi: Pri ocenjevanju moralnosti dejanj, ki nam vzbujajo ugodje, je bolj od količine ugodja pomembna njegova kakovost.
	Benthamov utilitarizem v izračunu srečnosti upošteva samo obseg oziroma količino ugodja – na koliko ljudi le-to vpliva. Mill pa poudari, da je bolj kakor količina ugodja pomembna kakovost. V ozadju pa je vprašanje, kako sploh oceniti posledice nekega dejanja.

Naloga	
9	Razpravljajte o trditvi: Če bi nas zavojevala in zasužnjila od nas številčnejša kultura, bi ne imeli moralnih razlogov za upor, saj je resničnost moralnih načel odvisna od večinskega mnenja.
	Gre za implikacijo enega izmed temeljnih stališč moralnega relativizma, da resničnost moralnih presoj določajo kulturne vrednote družbe, te pa so opredeljene z večinskim mnenjem. Moralnemu relativizmu lahko nasprotujemo s številnimi pomisleki. Najprej gre za pripombe k notranji logično-praktični protislovnosti, nato pa za drugačne poglede na utemeljevanje moralnih presoj. Vprašanje je, katere pripombe so zares tehtne.

Naloga	
10	Razpravljajte o trditvi: Človekove pravice niso posameznikove naravne pravice, temveč pogodbene in zato spremenljive.
	Gre za vprašanje utemeljitve in vzpostavitve človekovih pravic. Zagovorniki družbene pogodbe večinoma menijo, da se nasploh moralna načela in tudi človekove pravice vzpostavijo šele s pogodbo, za katero se posamezniki dogovorijo. Kdor izstopi iz pogodbenega odnosa, drugim ne priznava moralne vrednosti in tako ne človekovih pravic, hkrati pa se temu tudi sam odreče. Nasprotno zagovorniki naravnih pravic iz različnih razlogov menijo, da so človekove pravice del človekove narave, zaradi česar so neodtujljive in nespremenljive.

Naloga	
11	Razpravljajte o trditvi: V svobodni družbi je treba omejiti mojo svobodo, da bi zaščitili svobodo drugih, pa tudi mojo svobodo.
	<p>Svobodna družba ni družba brez omejitev. V njej je treba omejiti posameznikovo svobodo, da ta ne bi posegal v svobodo drugih. Posledično je omejitev moje svobode povezana z omejevanjem svobode drugih in tako pomeni tudi zaščito moje svobode. Celovitejši pa je premislek, ali je treba posameznikovo svobodo omejiti tudi, da bi ga zaščitili pred samim seboj.</p>

Naloga	
12	Razpravljajte o trditvi: Skupno dobro ne obstaja, obstaja samo tisto, kar si vsak posameznik predstavlja kot dobro zase.
	<p>Skupno dobro je dobro skupnosti kot celote, denimo Rousseaujeva obča volja. Vendar ta opredelitev predpostavlja, da skupnost obstaja. Če pa izhajamo s stališča, da obstajajo le posamezniki, potem ne obstaja skupno dobro, temveč le dobro za posameznike.</p>

Naloga	
13	Razpravljajte o trditvi: Kritika religije ni kritika zablod, temveč predvsem odvzem upanja.
	<p>Kritike religije so poudarjale, da gre pri religiji za iluzijo, za zavajanje ljudi. S tem so spregledale, da četudi Bog morda ne obstaja, ima religija lahko pozitivno vlogo, saj ljudem daje upanje, ki ga življenje na tem svetu zahteva. V tem smislu so kritike religije lahko enostranske in spregledajo kompleksnost pojavnosti, o katerem govorijo, tudi če pustimo ob strani vprašanje obstoja Boga.</p>

Naloga	
14	Razpravljajte o trditvi: Govor o Bogu je mogoč samo, če je Bog del sveta, če pa Bog svet presega, o njem ni mogoče reči ničesar.
	<p>Trditev predpostavlja, da je naš jezik tako zelo vezan na ta svet, da ne more izraziti ničesar, kar bi ta svet presegalo. Če je torej Bog radikalno drugačen od tega sveta, potem z jezikom tega sveta o njem ne moremo govoriti. Vendar pa ta svet ni tako enovit, kakor to stališče predvideva, in jezik že znotraj tega sveta naletí na marsikaj, ker se zdi ljudem neizrekljivo.</p>

Naloga	
15	Razpravljajte o trditvi: Poskus dokazovanja Boga je znak šibke vere.
	<p>Tradicionalni dokazi o obstoju Boga so merili na dokazovanje obstoja, a tudi na samo pot k Bogu. Res je, da če bi bil Bog dokazan, vera ne bi bila več mogoča, a vsi dokazi morda niso merili na dokončno gotovost za vse, temveč tudi na spremembo v posamezniku, ki naj bi nastala pod vplivom dokazov.</p>